

ВИЗВОЛЕННЯ МІСТА СУМИ

Надрукована стаття командира взводу розвідки Ледяєва про визволення Сум свідчить, що німці залишили деякі заслони. В с.Бездрик на димарі поставили кулемет, що затримало просування військ. У Верхній Сироватці теж відбувся невеличкий бій. Власне німці покинули місто ще раніше, але все одно наші війська увійшли до Сум після артпідготовки з «катюш», у чому не було великої потреби. Внаслідок бомбардування по місту почалися пожежі. Реактивні снаряди «катюш» били по центральній частині міста, де більше будівель і жителів, били по вокзалу. Будівля вокзалу стала купою каміння, а залізничні колії були всі у вирвах від снарядів. Замість того, щоб взяти практично покинуте місто в оточення і послати піхоту прочесати місто і, в разі виявлення вогневих точок ворога, знищити їх артилерією, наше командування брало місто «в лоб» і били по «площадях». Мабуть, тому що давали норму снарядів для взяття міста, от її і використовували... Те, що мінометний артобстріл міста був, пам'ятає багато сумчан.

Учасник визволення міста з напрямку Битиця-Зелений Гай-Баранівка, згадує: *«О 8-й годині ранку (1 вересня) ми визволили Битицю, потім Зелений Гай. Дуже важкий бій розгорівся перед Баранівкою. Бойові порядки першого батальйону, яким командував капітан Бруї, відбивали одна за одною контратаки фашистів. На кулеметну службу сержанта Михайла Литвина посунули більше ста гітлерівців. Литвин не розгубився. Відважні кулеметники підпустили фашистів на відстань 40-50 метрів і потім в упор розстріляли ворога. Увечері першого вересня ми вийшли на околицю Сум».*

Отже, для тих, хто наступав з боку Баранівки, відмінили застосування артилерії для підтримки нічної атаки, бо зрозуміли, що німців в місті немає крім невеликих заслонів, що залишили німці на околицях міста. Судячи з кількості окопів, виритих на Баранівці, які збереглися і до нашого часу, німців там було не так багато. Вони були озброєні тільки стрілецькою зброєю. Не було жодного окопа для гармати або танка. Піхотні окопи теж не мали суцільної лінії. Судячи з кількості загиблих і похованих визволителів Сум, мова не може йти про великий бій.

До речі, в той період наші війська зайняли село Івот, але не втримали його і відступили. Повернулися німці і знищили 367 жителів села за те, що вони вітали повернення Червоної Армії.

Власне мешканці області були кинуті напризволяще. У той же самий час, виконуючи наказ Прокурора СРСР від 30.09.1943 р. за №81/71 виконком Сумської облради заборонив продаж хліба до виконання плану хлібозаготівель, а постанова Тростянецького виконкому зобов'язувала проводити «*фільтрацію*» населення, починаючи з 15-літнього віку.

16 березня 1944 р. радянський уряд прийняв рішення про переформування 1-го Польського корпусу в 1-шу Польську Армію в СРСР. Центром дислокації 1-ї Польської Армії радянське командування визначило район Житомира-Бердичева. Формування ж нових частин і навчання поповнення було перенесено в район м.Суми. Штаб з формування нових частин розташувався в приміщенні Сумського артилерійського училища. Постановою №51 у квітні 1944 р. міська влада терміном на два місяці надала два цегляних приміщення під склад польських військових частин.

ЛАВРИК Д.В.

ДО ІСТОРІЇ СЕЛА ЧЕРВОНЕ

Усього в Україні 55 населених пунктів з назвою Червоне. У кожному з них, незалежно від того, чи то місто чи селище, є певна родзинка, яка привертає до себе увагу дослідників.

Село Червоне розташоване на високому березі р.Псел. Відразу після його заснування Герасимом Кондратьєвим воно стало називатися Старе. Першими жителями села були вихідці з Середнього Придністров'я, які зводили місто-фортецю Суми. Але сама постать Герасима Кондратьєва (1613-1701), колишнього отамана з містечка Ставищі Білоцерківського полку, є досить загадковою. Автори «*Енциклопедії Українознавства*» називають його Герасимом Кіндратовичем. Дослідники й досі не мають достовірних даних про походження роду засновників м.Суми. Відомо лише, що батько Герасима Кіндрат був величним козаком на Київщині, а більш чітких відомостей немає.

Більше 200 років землі села Старе належали нащадкам Кондратьєва. Поступово воно розбудовувалося, з'явилася церква св.Миколая, збудована у 1753 р. полковником С.І.Кондратьєвим. До середини 20-х років ХХ ст. церква була діючою. На жаль, будівля церкви була зруйнована десь близько 1932 р., залишилася лише напівзруйнована дзвіниця, яку реставрували у 2004 р. У кінці XVII

ст. на пагорбі над річкою Псел побудували сторожовий пост з товстими стінами та чавунними ґратами. За переказами, тут ночував Петро І, коли повертався з Полтавської битви. З тих часів називають цю будівлю Петровським теремком [1].

Будинок полковника Кондратьєва - одна з перших цегляних будівель на Лівобережній Україні і найстаріша будівля Сумського козацького полку. Багато випробувань випало на стіни цього пам'ятника архітектури: з прекрасної будівлі, яка нагадувала відомий палац Бірона в Петербурзі, виконаної в стилі бароко Єлизаветинського часу, будинок перетворився на звичайне, занедбане, частково знищене зерносковище [3].

З першої половини ХІХ ст. селом володіли поміщики Зборомирські, які залишили по собі двоповерховий будинок. У 1844 р. статський радник М.М.Зборомирський заснував цукроварню. Цукрове підприємство було невелике, про що свідчить кількість виробленого цукру - на 5900 руб. У другій половині 50-х років ХІХ ст. здійснюється технічне переобладнання підприємства. Відбувся перехід від «*вогневих*» заводів до «*парових*». Парове устаткування, не зважаючи на його велику ціну, швидко окупувалося. Вироблена на ньому продукція обходила власнику вдвічі дешевше. У 1865 р. у селі діяло рафінадне виробництво, де за допомогою 2 парових машин та 118 робітників було вироблено 110 тис. пудів рафінаду.

У пореформений період була стійка тенденція до зниження кількості цукрових заводів. На початок 60-х років ХІХ ст., у зв'язку з економічною кризою і перебудовою всього економічного життя в країні, поміщицькі господарства також занепадали. Така ситуація змусила Зборомирських продати свій маєток відставному офіцеру Ліхачову. Сам Ліхачов жив у Франції, в Старе приїздив рідко. Постійно жив при маєтку і слідкував за господарством управитель німець Гаварда. Крім будинку в господарстві був кінний завод, виконаний в пізньому стилі: сукупність мавританського та російського [2].

Була в селі церковно-приходська школа (приміщення було знесене у 70-х роках ХХ ст.), а на місці нинішнього будинку культури містилася садиба священика.

Відомості про освіту в с.Червоне з другої половини ХІХ ст. ми можемо знайти у «*Докладах с предоставлением отчета инспектора народных училищ о состоянии образования в уезде*». Збереглися звіти кінця ХІХ - початку ХХ ст. У цей період у селі діяло земське однокласне народне училище. Працювала також народна бібліотека, читальня та недільна школа. Викладання